

Westmann.

Nr. 8

Bergen 20. oktober 1988

4. årgang

JØRGEN BUKDAHL - kunstnaren som levde i skuggen frå «Liljebjerget»

Av Ludv. Jerald

Magnhild og Jørgen Bukdahl i heimen sin i Oslo i 1924.

Jørgen Bukdahl, den sagnumsuste danske diktaren, kritikaren, folketalen og Noregsvennen, mannen som på talarstolen kunde lyfta tilhørarane so at dei kjende seg på Tabor, hadde ein stor draum: Han vilde skriva det store verket um hovudstraumdragi i nordisk litteratur. 30 - 40 bøker skrev han, alt i alt ein ruvande produksjon når me veit at

Det er høgskulemannen og forfattaren Finn Slumstrup som ordlegg seg soleis i ein samtale me hadde med han i Bergen i samband med at det nett er kome ei bok av han um Jørgen Bukdahl.

«Skyggen fra Liljebjerget»

krev ei rettleiding for norske lesarar. «Liljebjerget» var namnet på det huset som Anders Sørensen Wedel bygde seg i Ribe, i fyrsten på 1600-talet. Denne Wedel var kongeleg historiograf og hadde planar um å skriva ei Danmarks Historie på 22 band. Men det kom aldri lenger enn til planen. Planen voks og voks, og verket vart aldri skrive. Men Wedel var ein gáverik mann. Ja, han var for Bukdahl prototypen på den danske fantast og drøymar, ein mann som Bukdahl kjende seg i ándeleg slektskap med: Dei tri novellor han fekk skrive handlar alle um menn som liksom er øttefulle for å gripa inn i tilværet. Dei

han i so mange år ogso var folketalen som heldt tusundtals foredrag, serleg i Danmark og i Noreg. Men det store verket, det um nordisk litteratur, vart aldri skrive. Han drøynde um å verta Domkyrkjebyggjar; men det vart med FRAGMENT. Fragmenti hans er storslegne. Og dei vert ståande. Boki «Folkelighed og Eksistens» er meisterleg. Det same kan segjast um «Det skjulte Foraar» og nokre andre.

Jørgen Bukdahl var ein kunstnartype som i heile sitt liv stridde med det som han sjølv kalla «fantasteriet»: Den danske «drøymar», den danske «fantast» kjende han i seg sjølv. Han var typen på den som var dømd til å uppleva vonbroten når ei bok var ferdig: Det kunde aldri verta so godt som han hadde fyrespeglag seg det. Synene og draumen var so veldige at han mest ikkje kunde gå i gang med å skriva. Eg brukar i boki mi det uttrykket at Bukdahl levde i skuggen frå «Liljebjerget».

kjende seg dregne til ei kvinne, men dei vågar ikkje å venda seg til henne når det ber til stykket. Dei legg heile livsvonene upp til ord og rasjonalisering. Det er personar som sit som gamle menn og ser attende på sin ungdom, og som filosoferar um kva det var som gjekk gale um kvifor dei ikkje våga å gå til handling.

Dette er bakgrunnen for «fragmenterne», seger forfattaren Finn Slumstrup. Bukdahl var ein fin stilist. Han skreiv eit levande, ja, eit blomstrande språk, han var ein skribent med utgangspunkt i seinromantikken. Alle bøkene hans, frå «Den gamle Bys Drøm» i 1921 og opp til 1965 då han fyllte 60 år, er skrivne av ein mann med utgangspunkt i seinromantikken. Men kvalitetsmessig er dei svært ulike. Den artistisk beste er etter mitt syn «Det skjulte Foraar» (1934). Den boki hev undertittel «Emigrantbreve fra Norge». Dei er skrivne på lengsel - i

Til side 4

Ny utgåva av Henrik Straumsheims dikt

Terje Aarset fortel av dikt til Henrik Straumsheim etter vert å få. Det er samlingi Ro stilt langsmed landet som kjem på ny, og bokredar er Ørsta Mållag som tidlegare meir enn ein gong hev merkt seg ut med verdifulle bokutgjevingar. I samlingi kjem det, umframtid dikt, ei Tidstavle med opplysningar um diktaren, Merknader til dikt, og eit Minneord av Ivar Grimstad.

Ørsta Mållag gjev ut denne samlingi med utvalde Straumsheim-dikt takk vere rause tilskot, fortel Terje Aarset som til dagleg er lektor på distrikthøgskulen i Volda. Boki kjem i eit upplag på 500 til ein pårekna pris som er sers rimeleg, berre kr. 100,-.

Askeland og Lehmann med nye bøker

Alv Askeland

sokneprest og prost, er på bokmarknaden med «Kyrkjeljod», ei fin samling eigne og umsette salmar.

Eigil Lehmann

sokneprest og leksikograf, kjem med ei ny ordbok (norsk-gresk) for Det Nye Testamentet.

Sjå lysing på sida 11 frå Norsk Bokredingslag.

Um å samla folket

Av Eigil Lehmann

I 1955 hadde Eigil Lehmann eit brevkifte med dåverande bladstyrar i Gula Tidend, Per Håland, um sume umstridde målspursmål. Dei som hugsar 1950-åri, veit at det var ei tid med eit sers tilkvesst målordskifte. Brevskiftet var ikkje tenkt til offentleggjering, men Vestmannen hev sett nokre av brevi, og Lehmann hev gjeve oss lov til å prenta det som måtte høva i 1988. Lehmanns tankar Um å samla folket skulde ha same bodskap no som då dei vart skrivne, med eitt undantak. Det er ein annan ungdom i 1988 enn i 1955:

Endeleg litt um dette å samla folket. Fyrst: Er det dette som er målet, so vilde det vera best å blåsa av målsaki di fyrr di heller. Den lettaste og snaraste måten å samla folket språkleg på, det er å lata det drive inn i bokmålsstrumen og samlast der. Skal ein halda fram med målsak, so må dette å berga målet vera viktigare enn å samla folket. Ein må kunna tenkja seg at folket i all framtid vert målkøyvt, og tola den tanken, framfor at norsk mål skal ganga til grunnar.

Skal ein sikta på at det lettaste skal vinna, so er bokmålet utan tvil lettare i formverket. Då kann ein og kapitule-

ra. Skal ein sikta på det som ungdomen i dag vil hava, so er ungdomen i dag på flukt burt frå sitt eige opphav, burt frå «dei gamle» og all deira vis. Er det dette me skal stetta, so er det berre å sleppa ned dette gamaldagse målet som ho bestemor talar, og sleppa inn so mykje nytt som råd er, der det kjem ifrå, d.v.s. frå bokmålet. Skal ein halda fram med å drive målsak, då kann ein ikkje gjeva ungdomen rett i denne innstillingi, og ein kann ikkje leggja målpolitikken etter kva som er populært og moderne der. Ein må prøva å ala fram ein ny ungdom, som er uppglødd for det som norsk er, og for ættarband og tradisjon i det heile.

Summa summarum er for meg, at målsaki stend og fell på synet for nasjonal tradisjon og historisk samanheng. Dette må forkynnast anten det er populært eller ikkje, og samla so mykje eller so lite som det legst til. Ikkje det som er lett, men det som kallar på innsats, er det rette å bjoda ungdom og alle. «Ikkje at eg alt hev gripe det, eller at alt er fullkome. Men eg jagar etter det, um eg kann gripe det, etter som eg sjølv er gripen» - det er klassiske ord, ikkje berre um kristendom, men um all uppgløding for ein høgverdig idé.

Meiningslause rettskrivingsreglar

Adverb på -an

Då Sigurd Kolsrud og Per Thorson sa nei til å vera med på dei brigdi i norsk skriftmål som fleirtalet i Norsk språknemnd tvinga gjennom i 1957, la Kolsrud og Thorson fram ei utgreiding der dei peika på sume klare språklege mishøve i fleirtalstilrådingi. Eit av desse mishøvi var adverb på -an som snart skulde missa n og snart ikkje. Etter fleirtalsframleget skulde det heita t.d. **vestafjells**, men det **kunde** heita **vestantil**, og det **skulde** heita **vestanom**. Slik er regelen framleis etter statsstempla ordlistor.

Det gjeld ikkje berre **vestan-**. Det gjeld **austan-** og **nordan-** og **ovan-** og **nedan-** og **innan-** og **utan-** og **hitan-** og **burtan-** og -. Regelbroti ynglar i kryss og på tvert. Det **kann** heita **nordantil** og **austantil**, men n er bannlyst i **nordafrå** og **austafrå**. Derimot **kann** n brukast i **innanfor** og **utanfrå**, men ikkje i **vestafor** og **vestafrå**. Dette må vera reformistmål på sitt verste, og ingen bør undrast over at skuleungdom hev vanskar med å rettskriva etter ei rettskriving som i dette og andre høve er like regelrett som eit tipperesultat.

Skriftmålet hadde -an i slike samansetjingar fram til 1917, då det kom ei viss uppløysing som likevel berre var liti samanlikna uppløysingi i 1938. Kruna på verket kom i 1958.

I røyndi er det uråd å greida alle slike samansetjingar utan -an. og målreformismen hev difor ingi von um å få rydda ut denne ordlekken som hev eldre heimstadrett i landet enn kristendo-

men. Soleis er det sers lett å sjå at ein ikkje kjem ut or uføret minder -an-lekken etter vert ålmənt godkjend, helst til hovudform. Skal -a godkjennast til sideform, bør det med vera på ålmənt grunnlag. Folks målsans tek seg av resten.

Sunn/sunnan-.

Ordformi **sunnan-** er utelati i upprekningi av -an-ord lenger framme. Fyremålet med utelatingi er å minna serskilt um **sunnan**-ordet som hev vore halvforbode sidan 1938, heilforbode sidan 1958. Det skal heita **sønna-** no, eller i sers fåe høve **sønnan-**.

Det heiter på statleg mål framleis **sunn-** i ord av type sunnfjording, ei stor ordgruppa. Men på alle dei kantar av landet der **sunn**-ordet finst - og det femner vidt - er det like fullt forbode å dra den naturlege fylgja av **sunn-** og skriva t.d. **sunnanfjells**.

Då norske stadnamn på **Sunn-** avløyste dei danske **Sønd**-formene (Sunnmøre, Sunnfjord, Sunnhordland m.fl.), var det for dei innfødde som ei språkleg heimkoma. (Sume slike norske namneformer heldt seg elles seigt i dokument gjennom heile dansketidi; det vart stundom namni ut att? Det språklege samsvaret millom **sunn**- og **sunnan-** er synleg for kvart barn, og eit mål som gjer seg livsvon kann knapt i lengdi vera tent med å halda uppe forbod mot eit slikt samsvar i skrift. .

J. Kr.

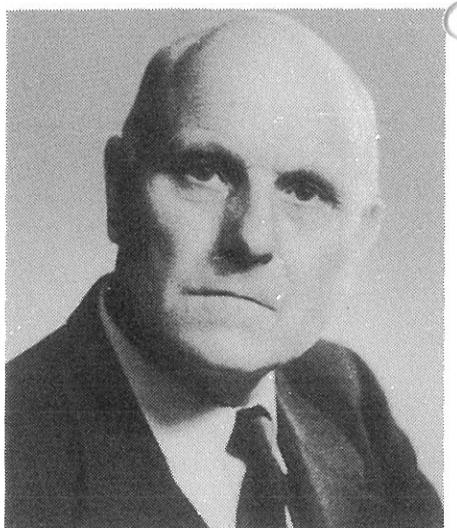
VESTMANNALAGET

hev møte torsdag 20. oktober kl. 19.00 på Bryggens Museum: Minneprogram um Sjur Sexe, flogvitet frå Ullensvang som synte uvanlege givnader i geologi og matematikk og som vart professor. Han gjorde nye oppdaginger um verknaden av is og vatn, og han skreiv dikt og salmar på hardingamål. Han døydde i 1888, og det er dette 100-årsminnet me vil samla oss um. Sokneprest Eigil Lehmann talar um Sjur Sexe og les frå diktingi hans.

Me minner og um møte torsdag 17. november kl. 19.00, same stad, der den gresk-norske ordboki til Det Nye Testamentet frå Norsk Bokredningslag vert framlagd. Ein universitetsmann vil tala um dette nye ordboksverket som Eigil Lehmann nett hev gjort ferdig.

«Tuftekallen» kjem på kvart møte.

Namneverk etter Eivind Vågslid

Då Eivind Vågslid gjekk burt i 1986, let han etter seg viktige uprenta vitskaplege arbeid. Millom desse var eit storstila verk um norderlandske personnamn som skulde mangfaldast med studnад frå Noregs almennvitkskaplege forskingsråd (NAV). No er dette storverket kome på prent, og det hev vorte ei ageleg bok på kring 450 sider. Dotter til Eivind Vågslid, Arnlaug Skjæveland, hev stade for utgjevingi av bok i som fær tilskot frå Halldor O. Opedals fond. Tittelen er **Norderlandske fyrenamn**, med undertittel **Namnebok**.

Boki tek for seg alle personnamn som, so langt kjeldor veit, må reknast for upphavleg norderlandske. Her er namnetydingar, tidfestingar, og upplysing um namneavbrigde og avleidningar. Tilnamn og kjælenamn er sameleis umskrivne.

Eivind Vågslid bruka ein stor part av si arbeidskraft på å granska norsk mål og norske stadnamn. I namnegranskings tolka han gjerne namni etter landslag og naturtilhøve, og han braut stundom med tilvande namnetydingar. Den største stadnamnbok til Vågslid, **Stadnamntydingar II**, nådde vidare ut enn nokor stadnamnbok tidlegare hev gjort, og truleg er det mange som med sers stor forvitne vil få tak i det nyutkomne namnebokverket, der Oddvar Nes hev eit mykje verdfullt etterord.

Vestmannen.

Vestmannen kjem til vanleg ein gong i månaden.

Bladpenger kr. 100,- for året.

Kan tingast på alle poststader og beinast frå «Vestmannen», Helge Liland,

5065 Blomsterdalen.

Postgiro: 4 25 63 92,
Bankgiro: 8401.21.4302

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen,
Telefon (05) 31 79 29/31 31 16.

Bladstyrar:
Jostein Krokvik,
6143 Fiskabygd
Telefon (070) 21 429

Forretningsførar:
Helge Liland,
5065 Blomsterdalen,
Telefon (05) 22 67 00

Sats/trykk:
Sigurd Olsen Boktrykkeri, Bergen

det reint. Mot därskapen, veit me -. Det er ikkje berre målfolk som vildrar seg burt. Her ein dag høyrd me ein fjernsynsmedarbeidar, bokmålsbrukar, som tala um nasjonalistiske uppmarsjar i Estland. Uppmarsjane var etter meldingi slett ikkje nasjonalistiske, tvert um, folk samla seg og kravde nasjonale rettar i eige land. Det er ikkje noko sersyn at nasjonal frigjeringsstrid hev brodd mot nasjonalistisk underkuving, i dette høvet russisk underkuving. Nasjonal frigjeringsstrid og nasjonalistisk underkuving er gjerne motpolær i same sak.

Jarl

Noregs Mållag og norsken

Landsmøtet i Noregs Mållag i Steinkjer sumaren 1988 kom ikkje fram til noko vedtak um nemningane norsk/nynorsk. Møteleidinger skulda på tidsvanskar og stogga ordskiftet.

Styret i NM hadde møte 26-28. august og vedtok då fylgjande fråsegn:

«Namna på skriftmåla våre er bokmål og nynorsk. I samsvar med namn på skriftspråk i andre samfunn er «norsk» mest dekkjande for det nynorske skriftmålet. Likevel ser vi at nemninga «norsk» er mykje brukta um bokmål.

Bokmål er eit blandingsmål med framandt skriftspråkleg opphav. Bokmålet er talemålsfjern, og «bokmål» er derfor dekkjande. Nynorsk skriftmål byggjer på dei levande norske dialektane, og er moderne norsk mål.

Noregs Mållag vil arbeida for at ordet «norsk» blir brukta meir om nynorsk, og at korrekt nemning «bokmål» blir brukta um det andre målet.»

Norsk og nynorsk

Sidan 1929 hev nynorsk vore det ofisielle namnet på det norske skriftmålet som byggjer på Ivar Aasens grunnleggjande verk, den skriftlege samnemnaren for dei norske målføri. Fyre 1929 var nemningane **landsmål** og **norsk** bruks, og namnet norsk var alternativet til nynorsk då nynorsk-nemningi vann i Stortinget med knapp yvervekt.

Sume målfolk hev alltid nytta norsknamnet um det norskrøtte skriftmålet - med alle historiske rettar på si sida. No hev kravet på norsknamnet fenge ny styrke, serleg hjå målungdomen, og på landsmøtet i Noregs Mållag 1988 var det framlegg uppe um at NM skulde taka namnet i bruk konsekvent. Dei som hev fylgt med i pressemeldingane, veit at ordskiftet på landsmøtet vart stogga utan avgjerd. Etterpå hev styret i NM gjort eit vedtak attgjeve her i bladet, som på ein ikkje heilt klår måte gjev studnad til å brukta norsknamnet i mållagssamanheng.

Meldingane um at målfolk vil brukta namnet norsk på det norske målet, hev vekt ein og annan til å skriva harmdirande og gjerne illvorne innlegg i sume blad. Dei er både såra og vonbrotne, og målfolk hev nok her kome til å trakka på ei vond tå. Frå fagleg kant hev merknadene, so langt me hev sett til no, vore sparsame, rolege og kanskje ettertenkte.

Mange arge målfolk hev heller ikkje vore ute og lufta seg, noko som tyder på eit straumvende. Det er ikkje mange åri sidan sume målfolk såg raudt når nokon tala um den språklege nasjonale heimstadretten. Framskotne mållagsfolk kunde namngjevest - sakkunnige

skulde vera - som åtvara sterkt mot å segja den nasjonale og historiske sanningi um bokmålet - fordi sanningi var støytande mot bokmålsfolk! Andre, kanskje mindre sakkunnige, gjekk so langt som til å hevda, i fullt ålvor, at alt mål som vart tala her i landet, var norsk. Det var kanskje medan innvandrarane var fåtalde, dette, men likevel. Ein so grotesk påstand er vonleg tenkteleg berre her i landet. Um heimerøtte mål andre stader må vika for innetrengjarmål, er det ingen som skifter nasjonale namn på måli av den grunn - ikkje i Sameland. Ikkje i Nord-Tyskland, ikkje i dei baltiske landi, ikkje i Frankrike, ikkje i Sveits, ikkje på Færøyane, ikkje i Spania, ikkje i Irland, ingen stad.

Reaksjonane på norsknamnet, både dei saklege og dei lite saklege, tyder kanskje på at kunnskapen til norsk målsoga her og der er ringare enn han burde vera. Dette er ikkje serleg forunderleg; det hev med vanrøcta norskuplæring å gjera. Rett bruk av historisk rette namn kann kanskje føra med seg ein snev av upplysing? Lite er vel vunne på å ropa ut i tide og utide at norsk mål er norsk, men knapt um me heller vinn noko på å tegja i hel den einfelde historiske sanningi um norsk målreising.

J. Kr.

Nasjonal/nasjonalistisk

I Vestmannen er det stundom teke til ordes mot medvitlaus samanblanding av dei two ordi i tittelen. Dropane våre skal kanskje få dropla, men med måtehaldne voner um å få vaska bor-

Gåvelista for Vestmannen

Sidan fyrre kvitting hev Vestmannen teke imot frå Knut Rysstad, Kristiansand kr. 200,-.

Takk til gjevaren

Sist i august

korngleda
er so stor

so gul
og varm

eg stryk huva
andsynes åkeren

mumlar bøner
mot vonde vitringar

illridene
jarnnætene

Gunnar Gilberg

JØRGEN BUKDAHL - kunstnaren som levde i skuggen frå «Liljebjørget» Frå side 1

dobbel tyding. På lengsel etter Noreg fordi ei ferd hit vart avlyst, men også på lengsel etter ungdoms illusjonar. Han drøymde stadig om å skriva det store verket um nordisk litteratur. Og i «Det skjulte Foraar» skriv han um dei synspunkt som han fyrr hadde lagt fram i «Norsk National Kunst» (1924) og «Det skjulte Norge» (1926). Ut ifrå dette slappa han av, og skriv ei sers sjærmerande bok. Dei two nemnde bøkene hans frå Noreg er på nær 800 sider tilslaman. Men i «Det skjulte Foraar» er det liksom han lenner seg tilbake og fortel suverent. Det er ei bok av stort kunstnarleg verde.

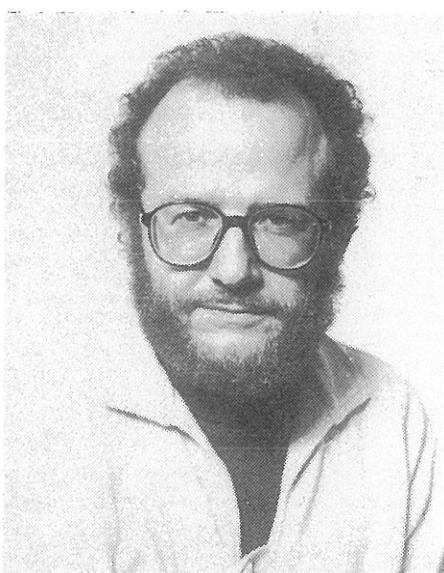
Stilisten Bukdahl var sjølvkritisk. Han sa sjølv at han ikkje hadde tid til å skriva bøkene so gode som han eigentleg ynskte. Det finst brev til vener og rådgjevarar der Bukdahl klagar på at det ikkje vart so godt som det burde vera.

Men bøkene «Spejling og Realitet» (1962) og «Folkelighet og Eksistens» (1971) meinte han kom til å vera ståande.

Og når me nemner «fragmenter», so er det sanneleg grunn til å sitera Grundtvig som i sitt store hylingsdikt til bilethoggar Thorvaldsen talia um «en egen Art» («en Hedning ja, men af en egen Art»). Um Jørgen Bukdahls «fragmenter» kan det i sanning segjast at dei var «fragmenter ja, men af en egen Art». For dei er fragment som vert ståande.

Ei dansk-norsk kjærleiks-historie

Men me kan ikkje skriva um Jørgen Bukdahl og hans verk utan å nemna at livet hans i røyndi var ei dansk-norsk kjærlekshistorie. På det personlege plan og på det kulturelle. Forfattaren Finn Slumstrup, som stod Bukdahl-huslyden på «Bjerget» i Askov so nær, både i dei ári då han var lærar på Askov Højskole og seinare, han kjenner også denne bakgrunnen. Då Jørgen Bukdahl var 19 år og gjekk på gymnasiet i Ribe, hadde gymnasiet der og gymnasiet i Stavanger ein brevkubb, gymnasilevar bytte brev. Det kom eit brev frå Ribe, skrive av den framtidige diktaren

Finn Slumstrup hev skrive bok um Jørgen Bukdahl.

Magnhild Bukdahl i kunstnarheimen Bjerget i joli 1987.

Bukdahl, og det hamna hjå Stavangerjenta Magnhild Ødvini. Det var eit uvanleg brev, so uvanleg at den unge Magnhild fann at ho måtte svara på det. Det kom fleire brev, med latinske sitat, og med dikt. Dei two unge bytte brev (og dagbøker) i meir enn 3 år fyrr dei møttest. So skulde Jørgen Bukdahl fylgia ein norsk elev frå Danmark og heim til Stavanger. Han skreiv dette til brevveninna, men tenkte ikkje på å vitja henne. Men Magnhild og syster hennar reiste og helsa på honom, Ødvinshuslyden budde då på hytta si nord for Stavanger. Dei two brevvenene trulova seg, gifte seg i 1925 og budde i Parkvegen i Oslo. Heimen deira vart ein møtestad for norske målfolk. Og det var på denne tidi Bukdahl skreiv sine velkjende verk «Norsk National Kunst» og «Det skjulte Norge», bøker med eit innsyn og ei kunnskapsmengd so imponerande at det er radt utruleg at dei er skrivne av ein so ung forfattar. - Det som byrja med gymnasibrev (og bruk av 2000 ark med skrivepapir fyrr dei møttest), det vart eit livslangt samhald og samarbeid. Magnhild Ødvini Bukdahl, som var av den kjende Galtung-aetti frå Hardanger, Noregs einaste adelsætt, var lærarutdana og hadde studert folklore og kunstsoga, vart ein framifrå Noregsambassadør i Danmark. Ho skreiv kronikkar og essays, og ho heldt ei mengd foredrag. Men ikkje minst: Ho var valkyrie og husmor på «Bjerget», eit hjartemenneske som skapte ein god heim der mann og born treivst og der gjester alltid var velkomne. I nære 65 år heldt Magnhild og Jørgen Bukdahl fylge. Ho døyde denne sumaren, nær 90 år gammal.

Ein brubyggjar

Gjenom dette brevbytet og dette giftarmålet vart det ei livslang brubyggjing millom Danmark og Noreg. Utan Magnhild hadde Jørgen Bukdahl aldri vorte so «forelsa» i Noreg som han vart. Gjenom henne møtte han norsk diktning. Ho vart inngangen til det kulturelle Noreg. Og det vart Vest-Noreg han i fyrste rekka møtte, gjennom Alexander L. Kielland og Arne Garborg. Dette vart Bukdahls inngang til det nasjonale Noreg. Han vart gripen av det nasjonale, det folkelege - og det nordiske. Frå heimen sin på Falster hadde han dei grundtvigske tankane. Forel-

dri var skulefolk og grundtvigianarar. I barnomsheimen stod Christopher Bruuns bilete ved sida av biletet av Grundtvig. Bukdahl var gripen av den innverknaden som Hans Nielsen Hauge og hans pietisme hadde hatt på norsk åndsliv, og han såg verdet i dei folkelege rørsor i Danmark.

Og han vart uppteken av korleis Noreg og Danmark kunde samarbeida. Danmark hadde vore ei kolonimakt som hadde synda mot Noreg, det stod for Bukdahl heilt klårt. Bøkene «Norsk National Kunst» og «Det skjulte Norge» er klåre vitnemål. Seinare kom hans «Emigrantbreve fra Norge», boki um Lyseklosteret, og fleire.

Folketalaren, og kritikaren

Frå 1933 og utover steig Bukdahl fram som den store folketalaren. Tusundtals foredrag heldt han. Og etter at Adolf Hitler hadde teke makti i Tyskland, såg han det som ei oppgåva å tala nazismen midt imot. Det gjeng enno gjetord um talarferdene hans her i Noreg. Talekunst er ei kunstart som framleis vert dyrka - rettnok av dei fåe.

Og so er det kritikaren. Kritikk er ein sjeldsynt kunstart. Danmark hadde Georg Brandes og andre store. No kom Bukdahl, og han dyrka kritikkarkunsti i ei lang arrekka. Han valde suverent dei ting han hadde bruk for. Og ein kritikar stend lett for hogg, det fekk nok Bukdahl øg røyna.

Europear i Norden

er undertitel på boki til Finn Slumstrup. Jørgen Bukdahl var i heile sitt liv uppteken av det nasjonale. Og det nasjonale er ei makt. Sjå berre til Estland, Lettland og Lithauen i dag. Men Bukdahl skyna klårt at det nasjonale må vera ei konstruktiv kraft som opnar seg mot verdi, og ikkje ei destruktiv kraft som stengjer seg inne i nasjonalistisk sjøvnjotting. Bukdahl fann i det **ny-nordiske syn** som han formulerte i Noregsbøkene sine ein lykje til korleis det nasjonale kan verta det rette vokstervilkåret for internasjonal innslats.

Til side 5

JØRGEN BUKDAHL - kunstnaren som levde i skuggen frå «Liljebjørget»
Frå side 4

Bukdahl var sterkt uppteken av dei nye media, dei som er dominerte av ein glidande underhaldningsstraum av stadig meir kommersielt tilsnitt. I dette spelet vilde kunstnaren Bukdahl konfrontera sine lestarar og sine tilhøyrarar med dei fundamentale spørsmål i tilværet, uhindra av smarte motestraumdrag. For han hadde eit heilt anna kulturpolitiske syn enn det som er rådande i dag. For Bukdahl var åndslivet ein realitet i seg sjølv, ein kan ikkje leva eit rett menneskeliv utan at åndslivet er hovudsak.

I norsk nasjonalt liv fann han tri hovudpunkt: 1. Fridomen på Eidsvoll, og Wergeland, 2. Aulestad og Bjørnson, 3. Knudaheio og Garborg. Og han var sterkt uppteken av det me kan kalla «Det indre Danmark», det med folkelege rørsler og høgskulen. Og Norden var vegen ut til det europeiske, og ut til dei store folkeslag i den tridje verdi. I Norden samarbeider me på ein annan måte enn andre steder. Nasjonalisme og sjávinisme er livsførleg når stormakter dyrkar savorne straumdrag. Bukdahl hadde ein eksistensiell bodskap: Kunst og kultur må ikkje vera berre ferniss og luksus. Eit levande åndsliv er fyresnaden for alt anna. Åndsliv hev me når me talar med kvarandre um livsens store spørsmål. Og åndsliv er ikkje berre for dei gáverike, det skal vera for alle.

Kvifor boki kom

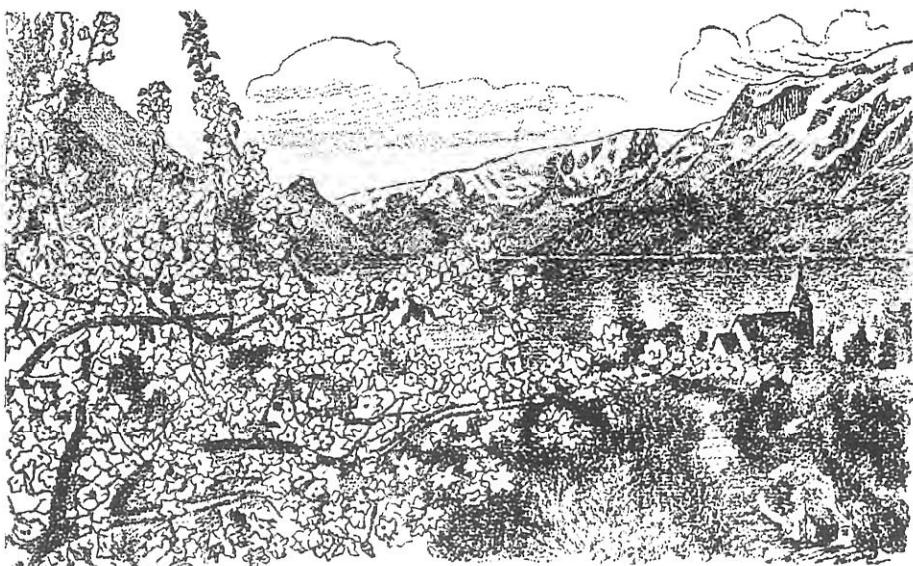
Til slutt fortel Finn Slumstrup um korleis ideen kom um ei bok um Bukdahl kom. Kona og eg sat på ein restaurant i København, det var i 1984. Me kom til å tala um Bukdahl, og kona sa at det burde skrivast ei bok um Magnhild og Jørgen. Og den bør du skriva, sa kona. Eg tok dette på ålvor, og eg tala med Magnhild, og med dotteri Else Marie som er professor og rektor på Det Kongelige Danske Kunsthakademie. Dei måtte vera med på ideen, og det var dei. Og Gyldendal Forlag var med på planen. Gyldendal-direktøren meinte at Bukdahl ikkje hev den litterære plasering som han burde ha i Danmark. I store yversynsarbete er det nytta ideologiske brillor som ikkje fekk auga på Bukdahl, ein mann som alltid stod fritt, ein diktat som hadde preg av eit suverent one-man-show.

Slumstrup fortel elles at Bukdahl i sine eldre år hadde two menn som uppmoda honom til å strama språket. Det var denne same Gyldendal-direktøren, og so var det sonen Jørgen K. Bukdahl, teologen, vitskapsmannen og forfattaren som døyde so altfor ung, berre 44 år gammal. Sonen var uppteken av korleis far hans måtte skriva soleis at han vart lesen av ein ny generasjon, og Gyldendals direktør skreiv at Bukdahl måtte passa seg for å falla i same gravi som mange høgskulefolk var komme i: Dei landa i eit forelda kulturpreg fordi dei ikkje nya uppatt språket. Noko av Bukdahls genialitet var at han høyrd på gode råd, og justera og strama språket. Han var byrg av å ha two slag tilhøve til son si: Eit farson-tilhøve, og eit intellektuelt samarbeidstilhøve.

Bukdahl er altfor lite lesen i Danmark. I den tid då han var tilstades i den ålmenne debatten var det eit samspele millom forfattaren og folketalen Bukdahl. No er det stilna. Men han lever stadig som ein røyndom for ein del høgskulefolk, ogso for dei yngre av dei. Men i første rekka i det grundtvigske Danmark. Og so i Noreg.

Jørgen Bukdahl:

Sangen om Lyseklosteret

OLEN staar stille i Gibeons Dal,
Tiden er løftet af Hængsel,
Hjertet det har sin lønlige Kval,
higer kun ud af sit Fængsel,
lytter til Blodets søde Røst,
ved den ej læger for Livets Brøst,
mens Tiderne skifter med Tider.

Tiden den drejer sit tunge Hjul,
Dagene svinder som Skygger,
Haabet det finder sit fattige Skjul,
Modet maa vandre paa Krykker;
Sjælen er syg i sin Fangevraa,
mindes alle de Himle blaa,
mens Tiderne skifter med Tider.

Menneskeværk skal finde sin Dom,
bliver til sidst til Ruiner;
Livet, der gik, og Livet, der kom,
alt, hvad der glæder og piner,
alt skal det glemmes og smuldre hen,
Jærtregn paa Aand skal blive igen,
mens Tiderne skifter med Tider.

Drue jeg var, og persct jeg er,
Vin jeg vel bliver omsider,
blomstre skal alle de Abildtræer,
klædes skal Fjeldenes Sider,
Haabet skal fylde helt mit Sind,
nu skal jeg fange min Sommer ind,
lad Tiderne skifte med Tider.

Det er eit vitnemål um spennviddi hjå Bukdahl at eg på denne ferdi i Noreg, i samband med bokutgjevingi, hev tala på Jærens Folkehøgskule og vitja Knudaheio, hev vitja Bergen der eg tala i Vestmannalaget, og endeleg i Oslo der eg tala på Universitetet. Segjer forfattaren Slumstrup som med denne boki på 350 sidor hev reist Magnhild og Jørgen Bukdahl eit nytt æreminne.

Færøyane og OL

Dei olympiske leikane i Seoul 1988 var ei storhending for milliontals menneske kringum i verdi. På Færøyane sende dei for første gong idrottsfolk til uttakkingstevlingane, ein flokk symjarar; og for første gong fekk færøyingane sjá olympiske leikar i Sjéuvarpi.

Dei olympiske leikane hev sitt grunnlag i det gamle Hellas. I nyare tid vart leikane uppattekne i 1896, og olympiadene i Seoul er den 24. i rekka. Det er slett ikkje uvanleg å knyta politikk til lei-

kane, det såg me t.d. i årsens sumar-OL i Seoul. I 1936 vilde Hitler gjera leikane i Berlin til nazistisk reklamenummer, men m.a. den verdskjende negeridrottsmannen Jesse Owens kom på tverke for den rasistiske propagandaen.

Biletet og teksti er frå ein færøysk artikkel. Lesarane skynar vel dei færøyske setningane, men me tek med tyding til nokre ord som kananske valdar bry: **royndu** = prøvde; **á odda** = i brodden; **sjónleik** = skodespel.

Og so attende til OL i Berlin i 1936:

Nordahl Grieg skreiv dette um sprintaren Jesse Owens:

Niggeren Owens sprinter,
germanerne stuper sprengt.
Det blonde Stadion undres,
og Føreren mørkner strengt.
Men tenk da med trøst på alle
jødiske kvinner og menn
som sprang for livet på gaten -
DEM nådde dere igjen!

Brevkurs i måldyrking

Rettleiing i god norsk målbruk fær du i brevkurs tilskipa av Norsk Måldyrkingslag, Boks 2073 Grü. 0505 Oslo 5.

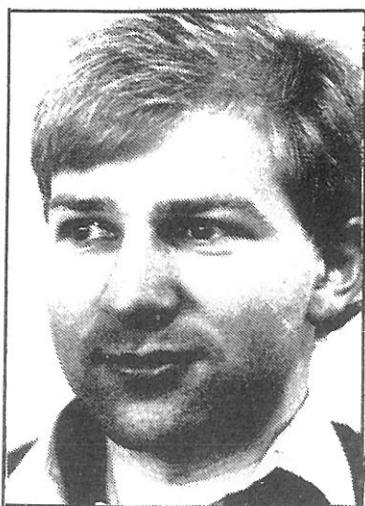
«SKRIV NORSK» med studieplan høver framifrå til brepringar, men og for den einskilde.

Kostnad kr. 100,-, Berre bøkene kostar kr. 50,-. Skriv til:

Norsk Måldyrkingslag - Boks 2073 Grü - 0505 Oslo 5 - Postgiro 5 1893 11

Offentleg norskmålsutestengjing

Statens fryseverk i sving

Arne Gjeraker som til nyleg var domarfullmektig på Sorenskrivarkontoret i Indre Sogn, hev ruska upp i ei måldiskrimineringssak på ein slik måte at det hev gjeve etterljam. Sorenskrivarkontoret hev ved fleire høve klaga på at dei nye offentlege registreringskontori i Brønnøysund ikkje retta seg etter mållovi. Klagemåli førde ikkje til skifte i målbruken, og Gjeraker skreiv då til Kulturdepartementet og Justisdepartementet. Frå departementshald gjekk klaga til

Brønnøysund-kontori, og det uvanleg lettvinne svaret frå direktøren der tyder på manglande kunnskap til dei lovreglar som språkleg regulerer verksemdi for desse offentlege kontori. Justisdepartementet fylgjer velkjend framgangsmåte og skubbar frå seg både sak og mållovi. Kulturdepartementet hev upplyst Brønnøysund-kontori um dei lovreglane som burde vera kjende der på fyrehand.

Dei offentlege registreringskonfori i Brønnøysund som det her er tale um, er m.a. Lausøyreregisteret, Tiltaksregisteret og Rekneskapsregisteret. Mykje av slik registrering vart tidlegare gjort lokalt, so yverföringi til Brønnøysund er i røyndi ei sentralisering, etter det Arne Gjeraker hev upplyst til Gula Tidend som so langt er kjelda for yversynet her.

Etter same kjelda meiner Gjeraker at eit målumbod er det einaste som kan bøta på brot på mållovi, og han hev freista vekkja både departementi, Noregs Mållag, Løvebakken Mållag, Juristmållaget og Språkrådet. Sanningi er at departement og andre statlege kontor bryt stortingsvedtak og mållovi heile tidi.

Mållovi som gjeld no vart vedteki i 1980, og ho avløyste lovi frå 1930 som mange målfolk den gongen sette store voner til. Men det nyttar lite med lovdersom lovi vert broti av dei som skal halda henne uppe, og i målreisingssoga finst i so måte two skilsetjande rettssaker. Den eine var Indrebø-saki som professor Gustav Indrebø med vilje fekk reist imot seg med di han kalla statstenarar som medvite braut mållovi for «ei skam for sitt stand»; den andre saki var mot sorenskrivar Oskar Andersen i Valdres som nekta å retta seg etter mållovi i tenesta. Bæ sakene var til gagn norsk målstrev.

Arne Gjeraker er ikkje den fyrste juristen som gjeng ut mot den offentlege Bøgen; namn som Nikolaus Gjelsvik, Knut Robberstad og Stavang er vegmerke. Eit slag målumbod fanst i tidi 1945-50, då Edvard Os fyrst var målkonsulent for forsvarsdepartementet, sidan målkonsulent for statstenasta. Han møtte snart det statlege fryseverket, som han kalla det, både millom tenarskap og politikarar. Edvard Os var mann for å gjera noko som viste att på denne posten, men med hjelp frå måltalande samnorskstrategar vart han ved fyrste høve skuva ut, endå han baud seg til å gjera arbeidet lønlaust. Statens fryseverk er tydeleg nok i drift framleis, og på vår kant må me rekna Arne Gjerakers upptak for kjærkome.

J.Kr.

Min kjærleik

Or dine hender voks månetreet
og soli søkte livd i håret ditt,
i halvmyrkret blømde dine rosor,
og ved nattartid spann hjarta ditt
eit garn
av ljoset frå ei sylvstjerna.

So svam yver dei blå votni
og lånte vengjone av vinden;
me let etter oss det grøne landet,
og jamsides i avdagsklåren
flaug me til den raude elden i vest.

Ellin A. Nickelsen

Nordfrisisk dikt kunst møter ein ikkje alltid fyrst og fremst i bøker, men spreidd i blad og skrifter. Dette heng saman med at målsamfundet er lite, og det er dessutan oppkløyvt i målføre som kvar for seg set sine eigne sermerke på skriftformi. Nordfrisiske diktboeker vilde soleis ikkje nå fram til serleg mange. Diktet *Min leefde* (Min kjærleik) stod på prent saman med nokre andre dikt av Ellin A. Nickelsen i eit tidsskrift i 1987.

Ellin A. Nickelsen er frå den nordfrisiske øyi Fer/Föhr, og diki er skrivne på **fering** som er frisarnamnet på dette nordfrisiske øymålet. Saman med den frisiske grunnteksti vart diki prenta på tysk, ei mykje godt ordrett umsetjing av diktaren sjølv. Ellin A. Nickelsen er fødd i 1956 og er filolog.

J. Kr.

Bokmålsforening og Riksmåls forbund

For eit godt år sidan kom det ein ny samskipnad som gjorde seg til livsuppgåva å tyna nynorsken. Namnet på laget var Bokmålsforeningen, og i brodden stod Morten Andersen i Sandefjord. I eit medlemsskriv heiter det: «Husk at det ikke er filologer vi har bruk for, men varme og kloke personer som vil verne sitt eget språk og utslette nynorsken for all fremtid.»

I Riksmåls forbundet er dei ikkje serleg oppglødde for denne samskipnaden som dei trur «mangler en realistisk strategi for hvorledes de skal gå frem for å oppnå sitt mål.» I Riksmåls forbundet meiner dei dessutan at skorten på kunnskap er so stor hjå folki bak Bokmålsforeningen, at det ikkje kann ventast nokon varande innverknad frå denne samskipnaden som «vil ta utradisjonelle metoder og moderne markedsføringsstiltak i bruk for å fremme sin sak.»

For eit par år sidan spratt det opp eit anna lag på same kantar som kalla seg «Folkeaksjonen mot Noreg». Dette var vel nærmast for eit **ad hoc**-lag å rekna, og «Folkeaksjonen» sovna kjapt inn.

Hans Eirik Endal:

Matias Orheim - 1884-1958 For kristendom og norskdom

Matias og Maria Orheim. Han spela på glas, som er synlege i bakgrunnen (1943).

Denne karen såg dagsens ljós ein solblank julidag 1884. Plassen han vart fødd på, var ein gard på Nordmøre. Som barn vart han nordfjording og sette bu på Stårheim, på garden Orheim. I barneskulen var han kvikk og lærenem. Som ungdom var han å finna der det var leik og gaman. Fela var bestevenen og dei var jamnast å finna der dansen gjekk yver tilet.

Men so ein dag møtte han Jesus gjennom Ludvig Hope. Slutt vart det med dans og dram, og han dikta songen: «*G* fann min Gud i ungdoms år i livsens ljose blide vår, det skal meg aldri anka. Eg let min frelsar inn til meg då han so kjærleg møtte meg, på hjartedøri banka.» Men det var ikkje berre ungguten som vart umvend, men fela òg. Fela og glasmusikken fylgte han gjennom heile livet og kalla folket til umvending og tru. Kvar han kom møtte folket fram i hopen tal for å høyra denne blinde mannen som tala og spela so godt. Det vart vekkjing og vår der han kom. Sol var det ikkje berre den dagen han vart fødd, men gjennom heile livet var han eit solskinsmenneskje.

Det andre storhende hans var under ei hengjebjørk ein sumarkveld då han og Maria lova einannan fylgle og truskap gjennom livet. Dette hendet vart vigsla gjennom bøn og lovprising. Denne kveldstundi og seinare gjennom heile

livet var eit av bønemn i at dei saman måtte få fara or denne verdi. Og Gud høyrde denne bøni. Med få timars milrom gjekk dei ut or denne verdi og inn i æva. Matias først og so Maria. So stod Matias på himmelstrandi og tok imot si ungdoms brud.

Orheim var ikkje fødd blind. Men tidleg minka synet. Han fekk sjå sin ungdoms brud og dette synet feste seg i minnet hans og fylgte han gjennom heile livet. So lenge augo hans hadde namnet til ljós, gjekk Maria kvitklædd so han skulde få skimten av den kjære kona si. Når so den kvitklædde kvarv for synet hans, so var det røysti hennar som vart musikken og leidestjerna hans.

For å berga litt av synet drog han og kona hans til spesialist i Oslo. Spesialisten kunde ikkje hjelpe han, men dei fekk vera med i den store vekkjingi som gjekk yver Oslo i 1905. I denne vekkjingi vart salmane og songane hans sungne. «Det venaste syn som eg fær sjå, er unge på kne for Gud». I Oslo indremisjon vart han tilsett som forkynnare, og vart vel fagna. Der var han i 2 år og fekk uppliva at mange kom til liv i Gud. Mange vart lækte for sjukdom og vanhelsa ved handspåleggjing og bøn. Matias og Maria var inne på dette med lækjedom for han Matias ved bøn. Men etter å

hava tala med Gud um dette, sa han Matias «Nei». Med armane kring ho Maria sa han: «Eg kan ikkje beda Gud um å fria meg for dette som hev vore til so mykje velsigning». Her møter me mannen som hev gjeve sitt liv til sin frelsar og hev fenge sjå inn i krossen si gåta. Ved krossen sprang den poetiske kjelda fram som hev vorte til so stor velsigning og vil so verta for ættene som kjem.

Fem gjæve menn lyser i kristnings-soga i denne tid: Blix, Hognestad, Hovden, Hope og Orheim. Dei var fødde på ulike stader i landet, og under ulike skiftande livskår, men dei hadde same livsprogram: «For kristendom og norskdom».

Då Orheim var i Oslo, vilde dei hava han til å bruka riksmalet som det heitte den gongen. Men Orheim sa: «Nei. Vil de hava meg, lyt de taka ved målet mitt òg.»

Orheim fekk si livsgjerning i Noregs kristlynde ungdomslag. Han tok til der i 1921, og der var han heile livet ut. Livsvegen hans gjekk gjennom heile vårt vidræsne land, so nær som Finnmark, kvar einaste bygd og by.

Når han ikkje var ute på ferd, var han heime på garden, saman med kona og dei 8 borni. Maria hadde ei god helsa og eit sjeldan gåpåmod. Saman med borni dreiv ho garden, og dreiv han godt. Dei fekk til fullnads røyna at ein ikkje vart rik av å vera bonde. Men lærde sanningi av ordet «guds frykt med nøgdsem» er ei stor vinning.» Krukka i Sarepta vart aldri tom. Ein sumar var dei 24 til bords i 4 vikor, men ingen gjekk svoltne frå bordet. Dei vanta ingen ting. Skyna det dei som kann.

Då borni vart vaksne og eldste sonen tok ved garden, vart Maria med Matias på ferdene hans. Dette vart slitsamt for Maria. Det strevsame livet på heimegarden hadde sett sine merkje. Dette kunde Matias liksom ikkje skyna. I minnet hans var det den unge Maria som livde. Maria måtte på sjukehus. I den tidi ho låg der, vart songane hans sungne ved andakten i radio. For dette vart Matias so glad, so glad. «So fekk Maria ei helsing frå meg i dag og», sa han. Båe to såg på sjukdomen som eit svar på bøn um å få gå saman inn i æva. I denne sjukdomstidi la han planar for møti um haust og vinter. Dette lika ho Maria ikkje, og sa: «Eg trudde me var samde um å gå saman inn i

Haust

No er lauet fare.
Burte i åsane
kjem bergi meire i dagen.

Hudi strammar seg til
yver beingrindi.

Arne Horge

Frisisk stiftning vil hjelpe samisk mål

I juli 1988 la dr. Frederik Paulsen grunnen under ei ny nordfrisisk stiftning, **Ferring-Stiftung**. Stiftningsmidelen er luter i Ferring AB, Malmö, med garantert avkasting på 25 prosent. Frederik Paulsen hev arbeidt utryttelag for frisisk mål og kultur, og med den nye stiftningi hev han sett kruna på eit livsverk, vert det skrive.

I stiftningsfyresegnene heiter det at avdråtten skal nyttast til gransking og utbetring av livsvilkåri i kyst- og sjøbeltet kring Nordfrisland og Dei nordfrisiske øyane, til medisinsk framhjelp serleg innan neurologi og psykiatri, til framhjelp

for frisisk mål og kultur og til framhjelp for andre små mål. Til døme på slike mål er nemnt eitt, og det er samisk.

Frisarane set store voner til studnaden frå den nye stiftningi i arbeidet for frisisk mål og kultur, skriv Jacob Tholund, president i Frisarrådet og tidlegare formann i samlaget kring Nordfrisisk Instituut. Ein må tako den rause gava både som ein framveg og ei utbjoding, skriv Tholund, som legg til at tilskoti ikkje må koma i staden for offentleg studnad og eige arbeid for eigi sak.

«Jærteng paa Aand skal blive igen»

Av Eigil Lehmann

(I Vestmannalaget 19. september 1988)

Redaktørskifte i Språkleg Samling

Sidan tidleg på 80-talet hev Lars S. Vikør stade for bladet Språkleg Samling, utgjeve av skipnaden med same namn. Sentralstyret i laget som skal no redigera bladet, og leidaren, Rolf Theil Endresen, fær det formelle redaktørandsvaret. Bakgrunnen for den nye skipnaden er at bladet til no hev vore mykje av eit einmannstil tak, og dermed sers lettsårlag.

Røter

Serleg i dei oppøste femtiåri kunde ein råka riksmafsfolk/bokmåfsfolk som på prent tala med heimleig um den farne tidi då ein her til lands framleis skreiv norsk. Den som leitar kann kanskje finna slikt enno, ord, gjerne på eit avbleikt mål, um eit eller anna skriftverk som hev gjeve ein eller annan lesar «den usedvanlige opplevelse av atter å lese norsk».

Granskar me etter kva som ligg attum slike nostalgitiske utsegner - det mykje misbruksa framordet skal tyda sjukleg lengt etter fortidi - granskar me etter kva som ligg attum, er det nok alt anna enn norsklengt. Dei som saknar «den usedvanlige upplevelse av atter å lese norsk», talar regelfast um bokmålet i ein tidfolk då bokmålet ikkje eingong var norskdansk - det var reint dansk.

Eivind Vågslid:

Norderlendske fyrenamn — Namnebok

Samling av alle opphavleg norske og nordiske personnamn og namneformer — med tyding, opphav og tidfesting.

For bibliotek, skular og alle som vil verta kjende med namnekulturen vår.

Etterord av Oddvar Nes.
Kr. 285,- Arnlaug Skjæveland
5400 Stord — Tlf. (054) 11 282.

Góði frændur og gott folk, báði lagslyð og komufolk!
Vel mótti attur til haustveitsla.

Vestmann er vestmanns gaman, og vestmannanavnið er oss kært. Endá finnst dað eitt annað navn på flokkin vår, sum mið halda høgt, endá dað ikki er heim-alið men på-sett útanifrá, alið og upp-komið í Danmark. Dað er navnið "det skjulte Norge". Upphavsmannen til detta navnið er einn mið vilja minnast i kveld.

Dað er nokoð merkileg mótt-segjandi með datta navnið. Ein duld ting, når han vertur navnkennd, då er han ikki duld lengur. Fyrst navnið er nevnt, då er ikki allt ú-kennt. Navnið kallar fram i dagin slikt sum lág í myrkur, og gerir dað til nokoð annað og nokoð meir en dað var. Mið e' fegni og takksamti fyri detta navnið "det skjulte Norge" og allt hvað dað segir oss.

Mótæmlalaust vart dað ikki fram-borið. Dað kom rasandi mótmæli frá véri eigni her heima, ein skrivandi mann sum hélt Helge Krog frøsti móti ði, nokoð slikt fannst ikki, saði han. Undralaust og, mannin var ein ektafødd "efnifyggjumaður" sum islendingin segir, ein ekta materialist. For "efnifyggjan", materialismen, eiger ikki sogusýn, í minstó ikki lengur attendi en til Karl Marx. Og "det skjulte Norge" er mykioð eldri en han. Túsund ár eldri.

Men han um dað, og hass geðlikar. Mið vita at sór gamalt sum detta "skjulte Norge" er, só er dað slétt ikki berri eitt minni, dað livir í dag sum er. Og mið vita at landið vårt, at Noreg, er ikki seg sjølv utan detta. Utan "det skjulte Norge" kundi ein með skil segja at "norrmännen vandra omkring utan själ", sum dað heitir i "sången om korsspindeln" um "mänskorna". Men með detta "skjulte Norge" eiger landið vårt framtíð og vón, só-leiðis sum gamli "stór-tuftekallen" vår spáddi og ynskti og vónaði:

Dan Malmen, som laag vanvyrd, undan kastad
skal verda prövd og inle:je lenger lastad.

Dan Stein som Bygningsmennene skaut ut
skal verda Hovud-hyrnestein til Slut.

Nó skal eg ikki orðlenga meir um detta. Men eg vil få inna upp-attur sum ei helsing frá han sum han sum avlaði datta navnið, høgskulamanen Jørgen Bukdahl, ór kvæðið "Sangen om Lysekloster". Eg skal freista að fóra dað fram på hass mål, dað málid sum fái horómenn eldur ingen maktar að lesa fullgott, um mið só gera vårt besta:

Menneskeverk skal finde sin Dom,
bliver til sidst til Ruiner;
Livet, der gik, og Livet, der kom,
alt hvad der glæder og piner,
alt skal det glemmes og smuldre hen,
Jærteng paa Aand skal blive igen,
mens Tiderne skifter með Tider.

Só má hass lands-mann, høgskulaninn Finn Slumstrup, orsaka framburðin, og sjølv vera hjartleg velkomín!

Tuftekallen
havd i pennin av Eigil Lehmann.

Snorre Sturlason og Snorrestova på Reykholt

Av Gudmund Harildstad

Gudmund Harildstad ved Snorrelauget på Reykholt. Bak G. H.: Opningen til den underjordiske kjellargangen der Snorre vart drepen.

Island vart for det meste folkesett frå Noreg, særleg i tida 870-930, landnåmstida. Mykje av tradisjonsstoffet som vart skrive ned av islendingane, stammar frå Noreg. På Island vokste det på 1100 og 1200-talet fram eit særmerkt litterært miljø.

På fleire gardar sat det prestlærde hovdingar som hadde del i europeisk åndsliv. Dei hadde ei fordomsfri interesse for heimlege tradisjonar og kunne handsama morsmålet med kunstnarisk kraft. Desse skreiv ned det meste vi eit av norrøn litteratur. Kongesogene vart skrive ned av islendingar, men dei tek føre seg norske tilhøve og byggjer i stor utstrekning på kjelder og forløparar her i landet.

Heile det rike kulturlivet på Island toppa seg i Snorre Sturlason, ein av dei største i norrøn litteratur. Han var kunstnar og skald, og som sogeforteljar var han makelaus.

Livslaupet til Snorre Sturlason (1179-1241) er i stutte drag dette: Tre år gammal kom han i fostring på lærdomssetet Oddi. I 1202 gifta han seg til Borg, garden til Egil Skallagrimsson. Etter nokre år flytta han til Reykholt. Snorre vart med tida den rikaste mannen på Island, og han var ein mektig og høgt vyrd hovding. To gonger var han lovseiingsmann på Alltinget, det høgste ombodet i landet.

Noreg vitja han to gonger. I striden mellom kong Håkon og hertug Skule

slutta han seg til Skule, enda han tidlegare hadde vore kongens lendmann. Da han i 1239 reiste til Island att, var det imot viljen til kongen. Håkon gav påbod om at Snorre skulle førast attende til Noreg, eller drepast. Hausten 1241 vart så Snorre drepen i ein kjellar-gang ved laugardammen på Reykholt.

Hovudverka til Snorre er læreboka i skaldskap, Edda (den yngre Edda) og Norske kongesoger (Heimskringla eller Snorre). Denne boka er ei framifrå episk skildring av norsk soge frå dei

eldste tider til slaget på Re i 1177, gruppert kring kongane.

På Reykholt finn ein i dag både kyrkje og skule. Garden har vore kyrkjested sidan byrjinga av det 11. hundreåret. I samband med at det skal reisast ei ny og større kyrkje, vart det kasta fram ein tanke om å bygge ei Snorrestove attåt kyrkja. Tanken vekte allmenn interesse, og etter gudstenesta pinsedagen dette året vart det første spadetaket teke av biskopen på Island. Som ei stadfesting på det nære tilhøvet mellom Island og Noreg har kong Olav bore fram ei pengegåve til reisinga av stova.

Snorrestova blir - som namnet seier - reist til minne om Snorre Sturlason. I stova blir det forskarbustad og ei boksamling med arbeidsrom for forsking i og spreiling av den nordiske kulturarven som er berga i verka til Snorre. I kyrkja og Snorrestova vil det bli faste utstillingar over historiske minne knytt til Reykholt. Boksamlinga vil også styrkja dette opplysningsarbeidet. Her er tenkt samla alle omsetjingane av Heimskringla og alle skrifter om Snorre og bokene hans. Det er såleis ei stova det vil knyte seg merksemeld til, ikkje minst frå norsk side.

Godt målarbeid

er det å tinga Vestmannen til ein ven eller til ein institusjon.

Kyrkja på Reykholt

Bøker frå Norsk Barneblad

Etter boklista 1988 frå Norsk Barneblad kjem det ut 5 bøker der i år. Johannes Heggland hev med two bøker, **Rømlingen** heiter den eine, ei bok frå notidi um ungjenta Eldri og syskini hennar som fær det vanskeleg heime, med burtreist far og ein draum som gjeng i knas. **Skutelsveinen** heiter den andre boki av Heggland som fortel um 14-åringen Åleiv frå Gildhus i tidi etter Svar-tedauden; han vil so gjerne verta skutelsvein eller riddar. Boki kom ut i 1964, ho er prisløna, og dette er 3. utgåva. Ola Jonsmoen hev skriva ei samling novellor eller forteljingar for born og unge, tittelen er **Billett både vegar**, ei bok med «spenning og fart», skriv forlaget. **Falkereiret** heiter ei biletbok frå Birgitta Stenberg og Tord Nygren, umsett frå svensk av Johannes Farestveit som skulde borga for godt mål. Øystein Rosse hev umsett ei bok frå dansk, **Hassan og**

nomadane, skrivi av Viggo Hesel, som tek oss med til ein iransk fjell-landsby.

Dessutan kjem Norsk Barneblad med eit nytt Smørbukk-hefte, denne gongen teksta av Velle Espeland og teikna av Håkon Aasnes. Tuss og Troll fær me òg sjå att, eit nyprent av eit av dei gamle hefti av teiknaren Jens R. Nilssen og forfattaren Øyvind Dybvad, like friskt og ledugt i dag som då det kom ut i 1952. Eit anna teiknhefte er Hans Uredd, og ikkje å gløyma **Trulte**, ein teikneseriefigur frå 50- og 60-åri som truleg er velkjend for mange, og som no kjem nynorsk-teksta. Velle Espeland hev umsett både dei sist-nemnde hefti. Som vanleg kjem Juletre, og dertil ei snerti leksebok.

Bokhausten frå Norsk Barneblad er kanskje ikkje av dei største derifrå, men tykkjest mangfelt.

NOREGS NYE STORBANK ER DIN LOKALBANK!

Fokus Bank finn du 140 stader i landet. I storbyar. I innlandsbygder. Høgt til fjells – og i tronge Vestlandsfjordar. Sjølv om vi er Noregs 4. største forretningsbank vil vi vere ein desentral og lokal bank. Du skal finne oss der du bur!

Vi har gode tilbod til alle, som det er vel verdt å sjå nærmare på!

Kom innom din lokale Fokus Bank for meir informasjon!

FOKUS Bank

Festskrift til Magne Rommetveit

Magne Rommetveit fyller 70 år i år, og ved neste årsskifte sluttar han i leidarpster for nynorskgrønna på Norsk leksekografisk institutt ved Universitetet i Oslo. I denne samanheng er det gjort upptak til eit festskrift med artiklar av Magne Rommetveit og artiklar um den luten av målarbeidet der Rommetveit hev vore serleg verksam.

Namnet til professor Magne Rommetveit hev vore framme so mange stader der norskmaalsarbeid skulde gjerast, i Kringkastingsringen, for Dags-Tid, med offentleg målbruk, målet i NRK, Landsbruksordboki og med å tryggja at Norsk ordbok vert fullførd. Magne Rommetveit skal ha mykje av æra for stortingstilrådingi frå 1970 um 25% nynorsk i NRK. Artiklane hans um mål og målspursmål er næraast uteljande, og han hev ofte viljut stade fram der norskt mål trong ein talsmann.

Dei som hev sagt ja til å skriva i boker: Olaf Almenningen, Tove Bull, Reidar Bø, Ivar Eskeland, Osmund Faremo, Oddrun Grønvik, Marit Hovdenak, Per Håland, Tor-Erik Jenstad, Magne Myhren, Einfrid Perstølen, Kjell Snerte, Herbjørn Sørebø, Aud Søyland, Kjell Venås, Dagfinn Weren.

Redaksjonsnemnd for festskriften er Olaf Almenningen og Oddrun Grønvik, og dei upplyser at boki vert kring 200 sidor til pris 170-200 kroner for dei som skriv seg på helsinglista. Boki vender seg til alle som er upptekne av nynorsk, segjer redaksjonsnemndi, og ho vert skrivi og redigert i same ånd som Magne Rommetveit hev arbeidt.

Tinging må sendast snarast råd beinveges til Kringkastingsringen, Postboks 9161, Vaterland, 0134 Oslo 1.

BUNADSØLV – POKALER – PREMIER

Vi har gaver
for alle anledninger

magnus aase A/s
gullsmed

Strandkaien 6 — Telefon *32 01 60

Garm d. y.:

Valfridom eller naturleg målutvikling

Lars Eskeland Norsk Ordlista, 3. utgåva, 58 sider, prenta i Kristiania i 1898, er ei grepa bok som me fekk til snarlān frå eit bibliotek noko langt undan. Når me fyrst er ute, kunde boki, slik sett, kanskje fortena ei breidare umtale enn me her hev i tanke. For me skal halda oss berre til eitt ord, eller rettare sagt til tri ord i Lars Eskelands ordlista.

Dei tri ordi tyder det same, men Lars Eskeland hev med alle, etter di norsk målførevokster hev ført til denne trikloyvingi som Ivar Aasen fortel meir i ordboki si. Dei tri ordi er *onnorleis* — *annarleis* — *anneleis*.

Desse tri ordi finst i norske målføre, nokre stader alle tri, nokre stader eitt eller two — eller eit nærskyldt avbrigde. Mest upphavleg er visstnok *onnorleis* sidan grunnlaget skal vera *onnor leid*, men dette gjer ikkje dei two andre ringare, for *annarleis*, skal komma ut av objektsformi *andra leid*. At Aasen skreiv *-leides* i andrelekken — *onnorleides/annarleides* — er ikkje meir enn entande for ein mann med hans evnor til målssystematikk, men me gjer ikkje det til eit poeng no. Me skal heller ikkje botngrafer etter alle etymologiske rottæger som måtte finnast i undergrunnen. Me stadfester berre at Lars Eskeland hadde dei tri ordi med i seinare utgåver av ordlista si.

I dagens skuleordlistor finst eitt ord att — *anneleis*. Elevar med eit av dei andre ordi — eller båe — i heimemålet, vil difor lata vera å bruka dei. Um dei det gjer skriftleg, fær dei venteleg «feil» av læraren.

På bokmål skriv dei *annerledes*, slik dei alltid hev gjort sidan dei skipla litt på den Danmarks-danske skrivemåten *underledes*. For eigen part kjennest brotet med eige mål på lag likt anten me skriv *anneleis* eller *annerledes* — utan at nett det treng tyda so mykje.

Departementet godkjende tidleg norskbøkene til Lars Eskeland til skulebruk, men han var ikkje serleg uppglødd for dette, me veit ikkje um han for vel sökte um det. Han skriv i *Framvegar og avvegar for norsk målreising*, 1936: «.... eg syntest det var for tidleg å få ei rettskriving i statslegi og fastlæst på den måten. Eg meinte det var best å nå fram til ei sameining på eit fritt grunnlag og med ein fullt naturleg vokster». Og litt lenger ute skriv han: «Eg meiner at riksstyret like frå då og til no hev blanda seg for mykje upp i spørsmålet om rettskriving og målform. Det var ei ulukka for norsk målvokster».

Det hev vorte sagt at det var skulen, nærmest samla, som ynskte den statlege tvangsskrivingi. Dette er langt ifrå rett; m.a. Lars Eskeland høyrdde skulen til. Men rett er det at dei målpolitiske rettskrivarane fann seg sine lurblåsarar i skulen, som elles i samfundet.

Den breidspora vegen som Lars Eskeland og andre so sterkt ynskte, hev for lenge sidan vorte smalspora. Ulukka som han ottast for norsk målvokster, hev for lenge sidan vorte ein katastrofe. Røysane etter ein slik katastrofe kann ikkje rydjast i ei handvending, men fyrstundes er det vanskeleg å sjå onnor farande leid enn Eskelands breidspora veg som hadde rom for slike synonymer parallellear som t.d. *onnorleis* — *annarleis* — *anneleis*. Røynleg valfridom er eit vilkår for at umgrepene *naturleg målutvikling* skal verta meir enn luft.

Nye bøker frå Norsk Bokreidingslag

Eigil Lehmann

Ordbok for Det Nye Testamentet

Nynorsk med tilvising til gresk grunntekst. Dette nye leksikografiske arbeidet til Lehmann er ei revidert og utvida utgåva av hans eigi *Ordbok for Det Nye Testamentet*. Lutherstiftelsens forlag 1955.

Ordboki, som her m.a. er komplettert med ei norsk-gresk og ei gresk-norsk ordlista, byggjer på den tradisjonsrike «Indrebø-utgåva» av Det Nye Testamentet og er meint som ei hjelp både for teologar og vanlege bibellesarar. Eit ruvande verk til godtkjøps pris! 460 s. I band kr. 200,-.

Kyrkjeljod

Alv Askeland

Alv Askeland

Kyrkjeljod

Salmar - eigne og umsette.

Boki *Kyrkjeljod* er eit utval med salmar og kvede som i hovudsak er skrivne/umsette dei siste par ti-åri.

Tematisk femner salmane vidt. Her er sterkt personlege tekstar, og salmar med klår tilknyting til dei ulike kyrkjelege handlingar og høgtider. Tonen kann ymsa, men stødt bryt lovsongen gjennom, ein lovsong som er glødd og nord i ljosglansen frå det høge.

160 s. Hefta kr. 115,-.

Norsk Bokreidingslag

Postboks 2672 - 5026 Bergen-Møhlenpris

Personkortet til sparebankane

Kortet dei snakkar om!

Bruk det som betalingsmiddel i Noreg og verda elles. Bruk det som kreditkort. Bruk det til å ta ut kontantar doget rundt i Noreg og elles i verda.

Personkortet kjem langt på veg i staden for kontantar og sjekkar — det finst ikkje noko anna kort på marknaden i dag som kan brukast på så mange matar.

Alt du treng

SPAREBANKEN VEST

God og rimeleg mat
får du på

Kaffistova til Ervingen
Torgegården, Strandkaien 2, 5000 Bergen

ISSN 0800-8647

Då Bukdahl uppdaga «Det skjulte Norge»

Magnhild Ødvina Bukdahl

Vestmannalaget hadde på første møtet sitt denne hausting av den kjende danske høgskulemannen og forfattaren Finn Slumstrup. Ferdi hans til Noreg var i samband med at det nett er kome ei bok um Jørgen Bukdahl, ein europear i Norden. Og møtelyden fekk ei levande skildring av personlegdomen Jørgen Bukdahl og av livsverket hans, det livsverket som lever att etter han i meir enn 30 bøker, ei mengd artiklar og essyas. Folketalaren Bukdahl heldt tusundtals fyredrag og talor, serleg i Danmark og i Noreg. Og samstundes vart det ei varm hylling til fru Magnhild Ødvina Bukdahl, Stavangerjenta som vart kjend med Jørgen Bukdahl gjennom ein brevklubb for gymnasistar i Ribe og i Stavanger. Det vart ei dansk-norsk kjærleikssoga, sa Slumstrup, og dei two heldt saman i 65 år.

Det var Magnhild Ødvina som vart den beinveges orsaki til at «Det skjulte Norge» opna seg for den unge litteraten Bukdahl. Og difor er boki som no ligg fyre eit heidersminne ikkje berre for Jørgen Bukdahl, men og for den norske kona hans.

Magnhild Ødvina Bukdahl døyde no i sumar, og møtet opna med at formannen i Vestmannalaget, Ludv. Jerdal, heldt ein minnetale der han skildra fru Bukdahl sim ein fin Noreggambassadør i Danmark og ei hjartevarm vertinna i kulturheimen «Bjerget» i Askov. Deretter las sokneprest Egil Lehmann det handskrivne bladet, som var ei hylling til Jørgen Bukdahl som var heiderslagsmann i Vestmannalaget og som skapte namnet «Det skjulte Norge».

Ved bordseta etter fyredraget kom høgskulestyrar Ingjald Bolstad med ei hylling til den danske gjesten Finn Slumstrup, for det møtet han i dette fyredraget hadde gjeve møtelyden med Jørgen Bukdahl, Arne Garborg og Ola Mossafinn. Og alle var samde um at me denne kvelden hadde møtt dausk talekunst på sitt beste.

Matias Orheim

Frå side 7

æva». «Å nei», sa han Matias, «Kan hende Gud ikkje vil, difor legg eg planar». So låg dei der sjuke båe to. Men på kvite venger gjekk helsingane til og frå. Maria bad dei lesa for Matias Openberringsboki kap. 7. «Sidan såg eg ein stor skare som ingen kunde telja av alle folk og ætter - - -. Der skal me få vera med». «Å, det gjorde godt», sa Matias.

Kann ei livslang vandring enda venare? «No må de lesa for Maria Openberringsboki kap. 21 og 22», sa Matias: «Og dei skal sjå hans åsyn, og natt skal ikkje vera meir - - -». Med få timars millrom gjekk dei inn i æva der han fær sjå si ungdoms brud i Himlens ljós til evig tid.

Her er lista yver bøkene Matias Orheim skreiv: **Heimlokk** 1903. **Songar** 1908. **Songar og salmar** 1909. **I livsens lundar** 1911. **Jonsokvarden** 1912. **Haujanarfolk** 1913. **Bondesonen** 1914. **Solrenning** 1915. **Morgondogg** 1916. **Nokre salmar** 1917. **Storetunet** 1922. **Gamlefela og nyefela** 1923. **I villskogen** 1929. **Eldprøva** 1932. **Vekkjing og vår** 1941.

Hans Eirik Endal

«Behalda» og «bevara»!

Dette avsnittet hev me klypt frå ein **Kronikk** i eit stort blad i denne månaden. Eit skrämeleg døme på korleis norsk mål no vert «bevara»:

Ynskjer me å reversera denne utviklinga, for å behalda våre gamle og opne kulturlandskap? Det å bevara eit landskap og plantelivet der, er også å bevara barndomen sitt rike. Dette kan ha ein stor verdi i ei rotlaus

Rotlaus tid, ja. So sant, so sant!

Spennande og
engasjerande
lesestoff for
gutar og
jenter!

Norsk Barneblad er bladet med teikneseriar, forteljingar, reportasjar, brevvenner, matoppskrifter, kjøp og sal, natur og dyr, hobbystoff og mykje meir.

Norsk Barneblad er bladet som kjem beint heim i postkassa – to gonger i månaden.

Send meg Norsk Barneblad:

1 år kr. 121,- 1/2 år kr. 66,-
 1/3 år kr. 49,-

Du får 3 nr. på kjøpet!

Namn:

Adr.:

.....
Postgiro 5 14 22 11 – tlf. (034) 16 488
3250 LARVIK

Norsk Barneblad

**Stor Nok
For De Fleste**